

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.18>

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Долуда А.Ю.,*студент 2 курсу,**магістерський рівень вищої освіти,**за спеціальністю 081 Право,**Сумського національного аграрного університету*

Долуда А.Ю. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб.

Протягом останніх майже 10 років Україна зазнає значної кількісної динаміки внутрішньо переміщених осіб, ставши лідером у цьому показнику. Зокрема, після вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 року кількість внутрішньо переміщених осіб зросла до понад 8 мільйонів. Ця проблема стала великим випробуванням для країни, вимагаючи не лише допомоги від уряду, але й активної участі громадськості та розбудови нових стратегій соціальної підтримки.

У зв'язку з глобальними трансформаціями та міграційними процесами, питання прав та свобод внутрішньо переміщених осіб потребує нового теоретичного підходу та врахування міжнародного та національного досвіду. Розбудова правової соціальної держави в Україні вимагає не лише виконання завдань, визначених раніше, але й інтеграції нових та інноваційних підходів.

Зокрема, акцент на ролі громадських організацій та громадянського активізму стає ключовим для формування соціальних політик та забезпечення участі громадян у прийнятті та контролі за реалізацією рішень. Розгляд впливу глобальних трендів на національну політику та вивчення міграційних процесів стають актуальними аспектами.

Додатково, важливо підкреслити необхідність інновацій у взаємодії з внутрішньо переміщеними особами, використання сучасних технологій для полегшення доступу до інформації та координації допомоги. Освітні та інформаційні ініціативи щодо підвищення правової грамотності внутрішньо переміщених осіб стають важливим елементом активної участі цієї категорії осіб у суспільстві та захисту їхніх прав.

Отже, досягнення стратегічної мети розбудови правової соціальної держави в Україні передбачає інноваційність, активну громадянську участь, використання сучасних технологій та адаптацію до глобальних змін у суспільстві.

Важливим аспектом вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб є також співпраця з міжнародними партнерами та активне залучення до діалогу з іншими країнами, які стикалися із

схожими викликами. Тільки шляхом обміну досвідом та спільних зусиль ми зможемо розробити більш ефективні стратегії соціальної підтримки та захисту прав внутрішньо переміщених осіб в умовах сучасного глобального середовища.

Усвідомлюючи важливість цього завдання, необхідно продовжувати розвивати національні та міжнародні ініціативи, спрямовані на створення стійкого та сприятливого середовища для внутрішньо переміщених осіб. Тільки через спільні зусилля суспільства, уряду та міжнародних організацій можна досягти визначеної мети – створення справедливого та підтримуючого середовища для всіх громадян України.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, громадськість, соціальна підтримка, глобальні зміни, міграційні процеси, правовий статус, громадянське суспільство, соціальна держава, інновації.

Doluda A.Yu. Legal status of internally displaced persons.

Over the past almost 10 years, Ukraine has experienced significant quantitative dynamics of internally displaced persons, becoming a leader in this indicator. Specifically, after the invasion of the Russian Federation into Ukraine in February 2022, the number of internally displaced persons increased to over 8 million. This issue has become a major challenge for the country, requiring not only government assistance but also active participation of the public and the development of new strategies for social support.

In light of global transformations and migration processes, the issue of the rights and freedoms of internally displaced persons requires a new theoretical approach and consideration of international and national experience. The development of a legal social state in Ukraine demands not only the fulfillment of previously defined tasks but also the integration of new and innovative approaches.

In particular, emphasizing the role of civil organizations and civic activism becomes crucial for shaping social policies and ensuring citizen participation in decision-making and monitoring

their implementation. The examination of the impact of global trends on national policy and the study of migration processes become relevant aspects.

Additionally, it is important to underscore the need for innovation in interactions with internally displaced persons, utilizing modern technologies to facilitate access to information and coordinate assistance. Educational and informational initiatives aimed at enhancing legal literacy among internally displaced persons become a vital element of their active participation in society and the protection of their rights.

Therefore, achieving the strategic goal of building a legal social state in Ukraine involves innovation, active civic participation, the use of modern technologies, and adaptation to global changes in society.

Key words: Internally displaced persons, Civil society, Social support, Global changes, Migration processes, Legal status, Civil society, Social state, Innovations.

Постановка проблеми: Проблема правового статусу внутрішньо переміщених осіб є актуальною та складною, особливо в контексті сучасних геополітичних подій та глобальних трансформацій. За останні роки Україна стала свідком значного зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, зокрема після вторгнення Російської Федерації в 2022 році. Ця ситуація створює серйозні виклики для країни, оскільки вона потребує не лише допомоги від уряду, але й системної переосмислення правового статусу цієї вразливої групи населення.

Стан опрацювання проблематики: Питання правового статусу внутрішньо переміщених осіб отримало певний рівень опрацювання у наукових кругах. Однак, незважаючи на існуючі дослідження, ця тема залишається досить малодослідженою, особливо щодо аспектів набуття, реалізації та припинення їхнього правового статусу в умовах сучасних викликів та конфліктів. Наявні роботи деяких вчених надають важливий теоретичний фундамент, проте динаміка сучасних подій і нові виклики вимагають подальшого наукового осмислення та дослідження.

Мета статті: Мета статті полягає в системному аналізі та уточненні правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні в контексті сучасних геополітичних та соціальних викликів. Автор прагне визначити основні аспекти правового статусу цієї категорії осіб, враховуючи національне законодавство та міжнародні стандарти, а також здійснити критичний аналіз існуючих правових практик та пропозицій для подальшого вдосконалення механізмів їхнього захисту та інтеграції в суспільство.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх майже 10 років наша країна утримується в першій десятці країн світу за кількістю внутрішньо переміщених осіб. Після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 року ситуація стала ще більш складною. За даними Єдиної інформаційної бази про внутрішньо переміщених осіб Міністерства соціальної політики України, станом на кінець травня 2020 року їх було 1 446 782 млн осіб [1], а станом на травень 2022 року ця кількість перевищила 8 млн людей [2]). Такий масштаб внутрішньо переміщених осіб став великим випробуванням для нашої країни і суспільства. Без підтримки громадськості неможливо самотійно впоратися з такою глобальною проблемою та належним чином підготувати соціальні служби та їх працівників для допомоги внутрішньо переміщеним особам та їх адаптації. Територіальні громади відіграють важливу роль в цьому контексті.

З урахуванням світових глобальних змін та постійних міграційних процесів питання забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб потребує теоретичного переосмислення, враховуючи міжнародний та національний досвід у цьому напрямку.

Будь-яке дослідження базується на попередніх досягненнях. Загальнотеоретичною основою пізнання правового статусу внутрішньо переміщених осіб служать роботи таких вчених, як Ю. Бисага, І. Блауберг, А. Георгіца, Г. Гудвін-Гілл, Ю. Делія, М. Кельман, М. Козюбра, А. Колодій та інші. Доктринальний внесок в розвиток системи забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб цих авторів сприяв розвитку всіх аспектів правового статусу цієї категорії осіб, хоча сучасні зміни та тенденції вимагають подальших наукових досліджень.

Пріоритет прав і свобод людини перед правами держави та феноменологія прав людини як ключової сфери для міжнародного співробітництва держав визначають сучасний розвиток демократичної правової державності та існування міжнародного співтовариства держав в умовах глобалізації [3, с. 47]. Це відповідає проблемам правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні та світі, особливо в умовах сучасної української війни.

Щодо наукового опрацювання набуття, реалізації та припинення правового статусу внутрішньо переміщеної особи в Україні, слід зазначити, що це питання залишається малодослідженим. Деякі вчені, які вивчають окремі аспекти цього питання, ведуть дискусії щодо доцільності використання терміну «правовий статус» в цьому контексті [4, с. 66]. Важливо звернути увагу на те, що правове становище внутрішньо переміщених осіб може бути розглянуте як складова їх правового статусу.

Щодо взаємозв'язку термінів «правовий статус» та «правовий стан» внутрішньо переміщених осіб, можна розглядати термін «правовий стан внутрішньо переміщених осіб» з точки зору наявності або відсутності громадянства у таких осіб, враховуючи національне законодавство та міжнародні стандарти. Згідно з нормами Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р., внутрішньо переміщені особи включають громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

Правовий статус внутрішньо переміщених осіб виступає основою, закладеною в чинному законодавстві, стосовно принципів взаємодії цих осіб із державними та місцевими органами влади, а також інститутами громадянського суспільства.

Інститут правового статусу людини пов'язаний не лише з очікуваннями людей щодо гідного правового способу життя, але й з процесами трансформації державно-правової системи суспільства. Конституційний статус особи є конкретною та юридично значущою формою, в якій виявляються права і свободи людини, що є ключовою причиною демократичних змін у суспільстві. Ураховуючи це, роль інституту правового статусу особи, зокрема внутрішньо переміщених осіб, необхідно оцінити високо, особливо з урахуванням прагнення Української держави до інтеграції в європейський простір та відповідності характеристикам демократичної, соціальної держави.

Розбудова правової соціальної держави в Україні та розвиток громадянського суспільства – це основна стратегічна ціль, досягнення якої залежить від виконання ряду завдань. Покращення взаємодії між органами державної влади та внутрішньо переміщеними особами, а також покращення їхнього соціального статусу, є ключовими в аспекті досягнення цієї мети.

Розбудова правової соціальної держави в Україні та активний розвиток громадянського суспільства є важливою стратегічною метою, виконання якої вимагає не лише виконання завдань, визначених раніше, але й інтеграцію нових та інноваційних підходів.

У контексті нинішніх викликів і змін в суспільстві важливо акцентувати увагу на посиленні ролі громадських організацій та громадянського активізму у формуванні та впровадженні соціальних політик. Забезпечення широкої участі громадян у прийнятті рішень та контролі за їх реалізацією стає необхідною складовою для досягнення справедливого та ефективного суспільства.

Додатково, важливо враховувати інноваційні підходи у взаємодії між державними органами та внутрішньо переміщеними особами. Використання сучасних технологій та цифрових інструментів може значно полегшити доступ до інформації, а

також забезпечити ефективнішу координацію дій для надання допомоги та підтримки внутрішньо переміщеним особам.

У цьому контексті, розгляд розбудови правової соціальної держави повинен також включати аналіз впливу глобальних трендів та змін на національну політику, зокрема у контексті міграційних процесів та сприяння інтеграції в європейську структуру.

Також, слід наголосити на необхідності розвитку освітніх та інформаційних ініціатив, спрямованих на підвищення правової грамотності та свідомості серед внутрішньо переміщених осіб, що сприятиме їхній активній участі в суспільстві та захисту їхніх прав.

Отже, досягнення стратегічної мети розбудови правової соціальної держави в Україні передбачає інноваційність, активну громадянську участь, використання сучасних технологій та адаптацію до глобальних змін у суспільстві.

Додатково, важливо підкреслити, що ефективна реалізація стратегії розвитку громадянського суспільства та створення правової соціальної держави вимагає посилення міжнародного співробітництва. Обмін досвідом та кращими практиками з іншими країнами, особливо тими, які успішно впроваджують сучасні соціальні та правові моделі, може значно поліпшити національну систему.

Необхідно також враховувати різноманітність потреб внутрішньо переміщених осіб та розробляти індивідуалізовані підходи до надання підтримки, зокрема, для учасників конфліктів, жертв насильства, та інших уразливих груп. Забезпечення рівних можливостей та захисту прав кожної особи є необхідною умовою для побудови справедливого та інклюзивного суспільства.

Важливим аспектом є також залучення бізнес-сектору та приватних ініціатив до вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб. Розвиток партнерських відносин між урядовими структурами, громадським сектором та бізнесом може сприяти більш ефективному вирішенню соціальних проблем та забезпеченню сталого розвитку.

Не менш важливою є постійна оцінка та моніторинг результативності вжитих заходів. Систематичний аналіз ефективності програм та політик дозволить вчасно виявляти проблеми та коригувати стратегії відповідно до змінюючогося соціального та економічного середовища.

Отже, до всебічної стратегії побудови правової соціальної держави та розвитку громадянського суспільства в Україні необхідно додати новаторські підходи, гнучкість у взаємодії з різними стейкхолдерами, та систематичний моніторинг для забезпечення сталого і значущого прогресу.

Правовий статус внутрішньо переміщених осіб визначається як ключовий фундамент, заложений у чинному законодавстві, щодо встановлен-

ня принципів взаємодії цих осіб із державними та місцевими органами влади, а також інститутами громадянського суспільства. Зокрема, це ставить перед урядовими та громадськими структурами важливе завдання – надання внутрішньо переміщеним особам чіткої правової структури для взаємодії та співпраці.

У цьому контексті, важливо розглядати правовий статус не лише як правовий документ, але й як стратегічний інструмент для забезпечення справедливості, рівних можливостей та захисту прав. Зокрема, реалізація правового статусу внутрішньо переміщених осіб має стати запорукою покращення їхнього соціального статусу, сприяючи їхній активній участі у громадському житті та формуванню власної ідентичності.

У процесі формування та розвитку правового статусу важливо враховувати динаміку сучасного суспільства, зокрема, тенденції глобалізації та зміни в політичному ландшафті. Відкритість до новаторських підходів та адаптація до сучасних викликів є необхідним елементом успішної імплементації правового статусу в контексті внутрішньо переміщених осіб.

Забезпечення ефективної взаємодії між всіма стейкхолдерами – від державних органів до громадських організацій та бізнес-сектору – є важливою передумовою для успішної інтеграції правового статусу в життя внутрішньо переміщених осіб. Це передбачає активну участь всіх зацікавлених сторін у розробці та вдосконаленні правових механізмів, спрямованих на захист та підтримку цієї вразливої групи населення.

Таким чином, перегляд та посилення правового статусу внутрішньо переміщених осіб відкриває шлях до більшого захисту їхніх прав та створення умов для активної участі в суспільному житті.

Висновок. Необхідно активно розвивати освітні та інформаційні ініціативи для підвищення правової грамотності внутрішньо переміщених осіб, сприяючи їхній активній участі в суспільстві та захисту їхніх прав. Процес реалізації стратегії розвитку громадянського суспільства та створення правової соціальної держави передбачає інтеграцію новаторських підходів, гнучкість у взаємодії з різними стейкхолдерами та постійний моніторинг результативності прийнятих заходів. Важливо залучати бізнес-сектор та підтримувати міжнародне співробітництво для обміну досвідом та кращими практиками. Підсумково, забезпечення сталого розвитку та захисту прав внутрішньо переміщених осіб визначається не лише як завдання уряду, але й як спільна відповідальність всіх сфер суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>.
2. Кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні перевищила 8 млн людей: звідки й куди їхали найбільше <https://www.minre.gov.ua/news/kilkist-vnutrishno-peremishchenyh-osib-vpo-vukrayini-perevyshchyla-8-mln-lyudey-zvidky-y-kudy>.
3. Кофман Б.Я. Основні напрями вдосконалення та розширення правового статусу людини, особистості та громадянина в умовах глобалізації. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2020. № 1. С. 46–59.
4. Бовкун Е.М. Набуття, реалізація і припинення правового статусу внутрішньо переміщеної особи в Україні. Часопис Київського університету права. 2018. № 4. С. 66–69.